

Sự tăng nhanh

CỦA TẦNG LỚP TRUNG LƯU Ở CHÂU Á

“*Các chỉ tiêu chủ yếu của Khu vực châu Á - Thái Bình Dương*” là một trong số các ấn phẩm quan trọng do Ngân hàng Phát triển châu Á (ADB) xuất bản hàng năm, trong đó có các chỉ tiêu chủ yếu mới nhất về kinh tế, tài chính, xã hội, môi trường, và các Mục tiêu phát triển thiên niên kỷ cho các nước thành viên của ADB. Số xuất bản năm 2010 cho khu vực châu Á - Thái Bình Dương giành một chương riêng để cập đến những điểm nổi bật của khu vực châu Á - Thái Bình Dương, đó là *Sự tăng nhanh của tầng lớp trung lưu ở châu Á*. Bài viết sẽ cung cấp thông tin cơ bản về tầng lớp trung lưu.

Tăng trưởng kinh tế mạnh mẽ ở châu Á trong hai thập kỷ qua đi kèm với sự tăng nhanh của tầng lớp trung lưu, đã làm giảm đáng kể nghèo đói. Chi cho tiêu dùng của châu Á đang trên đà tăng, chủ yếu là của tầng lớp trung lưu, đã đạt 30% mức chi tiêu của tầng lớp trung lưu của Tổ chức các nước Hợp tác kinh tế và Phát triển (OECD).

Những tác động của tầng lớp trung lưu châu Á đối với nền kinh tế toàn cầu và đối với giảm nghèo trong khu vực đang tăng nhanh. Đặc biệt, có sự tranh cãi rằng tầng lớp trung lưu có thể giữ vai trò quan trọng trong việc tái cân bằng các nền kinh tế tập trung vào tiêu dùng và thoát khỏi sự phụ thuộc nặng nề vào nhu cầu bên ngoài, cũng như để đạt được kết quả tốt hơn về giảm nghèo và tăng trưởng toàn diện.

Những bằng chứng từ các kết quả nghiên cứu ở một số nước Châu Á cho thấy giá trị tập trung vào tầng lớp trung lưu và phát triển các chính sách phù hợp để đẩy nhanh sự phát triển của nó. Các

chính sách khuyến khích tạo việc làm, có thể tiếp cận việc làm được trả công cao, nâng cao giáo dục đào tạo và tăng cường chăm sóc sức khỏe để giúp ngăn chặn các đối tượng dễ bị tổn thương hơn thuộc tầng lớp trung lưu mới không bị tái nghèo là rất quan trọng. Đồng thời, các chính sách đổi mới rất cần thiết nhằm giảm thiểu những khó khăn về môi trường và những vấn đề liên quan đến sức khỏe, sẽ đồng hành với những xu hướng này.

Những thông tin chính về tầng lớp trung lưu ở châu Á

Sự phát triển tầng lớp trung lưu ở châu Á tăng nhanh về quy mô và sức mua được xem là do tăng trưởng kinh tế mạnh trong hai thập kỷ qua, đã giúp giảm nghèo đáng kể và chuyển các hộ nghèo trước đây vào tầng lớp trung lưu. Đến năm 2008, tầng lớp trung lưu ở châu Á đã tăng lên đến 56% dân số (gần 1,9 tỷ người) - tăng từ 21% năm 1990, sử dụng mức thu nhập bình quân đầu người trong khoảng từ 2 đô la - 20 đô la/ ngày (trên cơ sở số liệu điều tra tính theo sức mua tương đương năm 2005) thì mức chi tiêu đã tăng gần ba lần, so với mức tăng nhẹ trong tất cả các nền kinh tế khu vực khác thuộc Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế (OECD).

Những người tiêu dùng thuộc tầng lớp trung lưu mới của châu Á có thể đảm nhận vai trò truyền thống của các tầng lớp trung lưu của Mỹ và châu Âu là những người tiêu dùng toàn cầu, và đóng vai trò chủ chốt trong việc tái cân bằng nền kinh tế thế giới. Chi của người tiêu dùng cho phát triển châu Á, phần lớn của tầng lớp trung lưu, đáng kinh ngạc do

sự bền bỉ trong suy thoái kinh tế. Năm 2008, ước tính khoảng 4,3 nghìn tỷ đô la chi hàng năm (dựa trên mức tiêu dùng bình quân đầu người trên 2 đô la/ ngày) gần bằng một phần ba chi cho tiêu dùng cá nhân của tổ chức OECD.

Giả sử chi cho tiêu dùng của châu Á tiếp tục tăng gần bằng mức của 20 năm qua, thì đến năm 2030 theo đà phát triển này, châu Á có thể sẽ đạt 32 nghìn tỷ đô la về chi tiêu hàng năm và chiếm khoảng 43% mức chi tiêu của toàn thế giới.

Tầng lớp trung lưu của Châu Á: quá khứ, hiện tại và tương lai

ADB quy định mức tiêu dùng bình quân đầu người hàng ngày trong khoảng từ 2 đô la-20 đô la. Mức tiêu dùng này được chia làm 3 cấp: trung lưu lớp dưới (2 đô la - 4 đô la), trung trung lưu (4 đô la - 10 đô la), và trung lưu lớp trên (10 đô la - 20 đô la)⁽¹⁾. Mức trung trung lưu là mức đủ sống, có thể để giành và tiêu dùng hàng hóa không phải là hàng thiết yếu. Theo mức xác định này, trong năm 2008 tầng lớp trung lưu của châu Á tập trung ở mức thu nhập trong khoảng 2 đô la - 4 đô la. Về quy mô tuyệt đối, tầng lớp trung lưu của Trung Quốc lớn hơn tất cả các nước khác, trong thời kỳ 1990-2008 đã cộng thêm khoảng 800 triệu người vào tầng lớp trung lưu này. Tuy nhiên nếu tính theo số tương đối (tỷ lệ của tầng lớp trung lưu trong dân số) thì Azerbaijan, Malaysia, Thái Lan, Kazakhstan, và Georgia đứng trước Trung Quốc.

Cho dù tầng lớp trung lưu châu Á có mức thu nhập và chi tiêu thấp hơn nhiều so với tầng lớp trung lưu phương Tây, thì vẫn có sự tăng vượt trội về chi tiêu. Sự tăng liên tục của tầng lớp trung lưu của châu Á sẽ đòi hỏi các chính phủ phải đưa ra các chính sách hỗ trợ thu nhập cho những người thuộc

tầng lớp trung lưu, và các chính sách xã hội để mở rộng tầng lớp trung lưu, như thông qua chi nhiều hơn cho giáo dục và y tế.

Trong 20 năm tới, với các chính sách thuận lợi cho tầng lớp trung lưu tập trung vào nguồn nhân lực và việc làm tốt hơn, thì châu Á có thể tiếp tục và thậm chí sẽ đẩy nhanh xóa đói giảm nghèo và nâng cao đời sống, mặc dù quá trình này sẽ không đồng đều trong khu vực. Dự báo đến năm 2030 cho thấy nhiều nước châu Á chủ yếu sẽ là tầng lớp trung lưu và trung lưu lớp trên. Trung Quốc và Ấn Độ là hai nước có số lượng lớn nhất về tầng lớp trung lưu mới, đối với các nước nhỏ hơn thì tầng lớp trung lưu sẽ tăng nhanh hơn hoặc tăng chậm hơn tùy thuộc vào việc hấp thụ các nguồn tài nguyên và lực lượng lao động của họ vào các chuỗi cung ứng giá trị tăng thêm cao hơn.

Các giá trị của tầng lớp trung lưu

Tầng lớp trung lưu khác với tầng lớp nghèo và tầng lớp giàu chỉ là do nhiều đặc trưng của hộ gia đình có liên quan chặt chẽ với mức sống. So với người nghèo, tầng lớp trung lưu ít liên quan tới nông nghiệp, ít có khả năng sở hữu đất đai, và ít có khả năng trở thành người làm công. Tầng lớp trung lưu có xu hướng di cư lớn hơn, có xu hướng tìm kiếm điều kiện chăm sóc y tế tốt hơn khi ốm đau, có ít con hơn, và đầu tư nhiều hơn cho sức khỏe, dinh dưỡng, và học tập. Tầng lớp trung lưu cũng được giáo dục tốt hơn, và tập trung theo khu vực địa lý nhiều hơn (khu vực đô thị hoặc dọc theo bờ biển).

Sự tăng lên về cấp bậc xã hội phần lớn có tương quan với sự gia tăng về các giá trị tích lũy, có lợi cho tăng trưởng kinh tế mạnh. Đặc biệt, tầng lớp trung lưu có nhiều khả năng có các giá trị phù hợp với thị trường cạnh tranh nhiều hơn, bình đẳng

⁽¹⁾ lower middle class, "middle-middle" class, upper-middle class

giới cao hơn, nhận thức tiến bộ hơn, và đầu tư cho khoa học và công nghệ nhiều hơn so với người nghèo. Đánh giá chung, khu vực Đông Á tiến bộ hơn so các nền kinh tế khác trong khu vực và điều này phần nào có thể lý giải về tốc độ tăng trưởng của khu vực này cao hơn.

Các yếu tố quyết định sự tăng mạnh của tầng lớp trung lưu

Tăng trưởng kinh tế giữ vai trò quyết định đối với cả việc giảm nghèo và sự gia tăng của tầng lớp trung lưu, tuy nhiên bất bình đẳng về thu nhập giảm cũng có vai trò quan trọng đối với sự tăng lên của tầng lớp trung lưu. Cả Brazil và Hàn Quốc đều tăng nhanh tầng lớp trung lưu với mức khoảng 6% /năm từ giữa năm 1965 và 1980. Nhưng do Brazil có mức độ bất bình đẳng về thu nhập cao, nên tầng lớp trung lưu ở nước này chỉ chiếm 29% dân số, so với 53% của Hàn Quốc, vào cuối thời kỳ tương ứng.

Trung Quốc và Ấn Độ sẽ nổi trội với sức mua lớn hơn do tầng lớp trung lưu đông đảo của họ. Nhưng Ấn Độ có một số lợi thế trong lĩnh vực này đó là: các công ty sản xuất hàng tiêu dùng của Ấn Độ đã nhận thấy sự cần thiết đến với người tiêu dùng ở khu vực nông thôn để thành công, đã thúc đẩy sự đổi mới mạnh mẽ trong việc phát triển các sản phẩm và dịch vụ chi phí thấp (đổi mới ít tốn kém). Thực sự, các công ty Ấn Độ đang dẫn đầu thế giới trong việc thiết kế và tiếp thị các sản phẩm giá rẻ, và dịch vụ hướng đến phục vụ người tiêu dùng có thu nhập thấp. Trung Quốc có thể đẩy nhanh bước chuyển dịch từ tăng trưởng dựa vào xuất khẩu và đầu tư, sang tăng trưởng dựa vào tiêu dùng cá nhân, đồng thời hỗ trợ sự phát triển của tầng lớp trung lưu bằng cách tăng phần thu nhập của hộ gia đình trong GDP trực tiếp thông qua những thay đổi chính sách kinh tế vĩ mô.

Hai yếu tố dẫn dắt việc tạo và nuôi dưỡng tầng

lớp trung lưu là (i) ổn định, an toàn, việc làm được trả lương cao với lợi ích phù hợp, và (ii) giáo dục cao hơn. Xem xét cho thấy một phần tỷ trọng lớn của tầng lớp trung lưu (ở Philipin, Ấn Độ, và Trung Quốc) đã có việc làm tạo thu nhập ổn định hơn so với lao động tự làm nghề. Kinh nghiệm khuyến khích sự sáng tạo của các tầng lớp trung lưu lớn ở các nước khác như Mỹ cũng nhấn mạnh đến vai trò quan trọng của giáo dục trong quá trình tạo và nuôi dưỡng tầng lớp trung lưu.

Số lượng lớn các cá nhân thuộc tầng lớp trung lưu có mức thu nhập dễ bị tổn thương (từ 2 đô la đến 4 đô la) dễ bị rơi trở lại nghèo đói trong tình trạng suy thoái toàn cầu giai đoạn 2008-2009. Trong khi còn quá sớm để nói rằng những kinh nghiệm đã trải qua về khủng hoảng tài chính châu Á trong năm 1997-1998 về cho vay lãi đã làm trầm trọng thêm những mối quan ngại này. Điều tra ở Indonesia năm 1996 và năm 1999, trước và sau cuộc khủng hoảng cho biết, số lượng người thuộc tầng lớp trung lưu (từ 2 đô la đến 20 đô la) đã giảm 4,8 triệu người (khoảng 10% dân số). Những chứng cứ đã khẳng định rằng tạo việc làm ổn định, tăng cường giáo dục, và mạng lưới an toàn có thể làm giảm mức độ dễ bị tổn thương trước những cú sốc như vậy, và tăng cơ hội duy trì tầng lớp trung lưu.

Những vấn đề liên quan đến sự phát triển của tầng lớp trung lưu

Sự xuất hiện của tầng lớp trung lưu ở châu Á làm tăng việc tiêu thụ hàng tiêu dùng lâu bền, và có thể sẽ tiếp tục duy trì khi các chính sách chuyển đổi có lợi cho tiêu dùng trong nước. Doanh số về tủ lạnh, ti vi, điện thoại di động, và xe ô tô đã tăng ở hầu hết mọi quốc gia trong những năm gần đây. Doanh số bán xe ô tô tại Trung Quốc và Ấn Độ tăng đáng kinh ngạc, ở mức 15% - 30% /năm trong thập kỷ qua. Từ năm 1998 đến năm 2009, doanh số bán

xe ô tô của Ấn Độ đã tăng từ khoảng 0,3 triệu đô la lên 1,5 triệu đô la hàng năm. Hiện nay Trung Quốc và Ấn Độ là hai thị trường lớn nhất về điện thoại di động.

Sự gia tăng của tầng lớp trung lưu châu Á đã dẫn đến “sự đổi mới ít tốn kém” khi các công ty sản xuất các sản phẩm đáp ứng yêu cầu của những người có thu nhập thấp và theo các nhu cầu tiêu dùng khác nhau. Minh họa cho sự thay đổi này là những sản phẩm mới như xe ô tô Nano 2.200 đô la của Ấn Độ (Tata Motors), hoặc pin lithium 12 đô la của Trung Quốc (Công ty Pin Lithium BYD). Kết quả là, các công ty mới nổi trên thị trường không những đã nhanh chóng trở thành những người tham gia thực sự vào thị trường kinh doanh toàn cầu, mà còn tạo giá trị tăng thêm và tăng trưởng tiềm năng liên quan đến tầng lớp trung lưu bằng cách tạo và đạt được việc làm ổn định.

Tầng lớp trung lưu giúp nâng cao trách nhiệm giải trình đối với dịch vụ công thông qua yêu cầu đối thoại nhiều hơn để có các dịch vụ tốt hơn. Tầng lớp trung lưu là nguồn cung cấp chính các nhà lãnh đạo và các nhà hoạt động xã hội, những người thành lập và quản lý nhiều tổ chức phi chính phủ hoạt động để có trách nhiệm giải trình cao hơn trong chính phủ.

Nhiều chính sách tương tự có lợi cho sự tăng trưởng như các quy định về tài chính, các chính sách tiền tệ đúng đắn, cơ sở hạ tầng được cải thiện, và giảm sự không ổn định của thương mại, cũng có thể giúp cho sự phát triển tầng lớp trung lưu. Trong khi phân tích không đưa ra bằng chứng về sự ảnh hưởng quan trọng trực tiếp của tầng lớp trung lưu đối với tăng trưởng, thì việc đề xuất các chính sách hỗ trợ tầng lớp trung lưu có thể mang lại lợi ích không chỉ cho tăng trưởng kinh tế, mà còn cung cấp chi phí hiệu quả hơn, giảm nghèo bền vững hơn so với các chính sách chỉ tập trung vào người nghèo.

Những bất lợi do sự phát triển tầng lớp trung lưu ở châu Á

Sự phát triển của tầng lớp trung lưu của châu Á trong hai thập kỷ qua đi cùng với những bất lợi như các vấn đề về môi trường sinh thái mới, sự gia tăng béo phì, và sự gia tăng các loại bệnh mãn tính, bệnh không lây nhiễm. Sự mở rộng của tầng lớp trung lưu đã rõ ràng và về thực chất đã cải thiện đáng kể chất lượng sống ở khu vực châu Á. Tuy nhiên, các nhà hoạch định chính sách sẽ phải giải quyết cả vấn đề sức khỏe và vấn đề môi trường tập trung vào các khía cạnh quan trọng của phát triển bền vững để nó không trở thành những hạn chế nghiêm trọng đối với sự phát triển của tầng lớp trung lưu.

Sự gia tăng của tầng lớp trung lưu châu Á giữ vai trò quan trọng đối với việc phục hồi kinh tế khu vực, góp phần chuyển sức hút kinh tế của thế giới hướng về châu Á. Sự gia tăng của tầng lớp trung lưu châu Á tạo khả năng xóa đói giảm nghèo ấn tượng, ổn định chính trị, đổi mới kinh tế, và nâng cao mức sống. Sự phát triển tầng lớp trung lưu và các kết quả phát triển của tầng lớp trung lưu bị ảnh hưởng và tác động bởi môi trường chính sách. Thông qua sự chuyển hướng về quy mô và động thái của tầng lớp trung lưu, sẽ tạo ra một số thách thức đối với chính sách, và cũng nắm giữ các cơ hội tiềm năng phi thường cho khu vực và thế giới./.

Nguyễn Thái Hà (giới thiệu)

Nguồn: Key Indicators for the Asian and the Pacific 2010
(41st Edition)

Highlight (special chapter-The rise of Asia's Middle Class)
Asian Development Bank